

MEDICINSKA
FAKULTETEN

Institutionen för hälsovetenskaper
Arbetsterapeutprogrammet

Delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med cerebral pares

Ur ett föräldraperspektiv

Författare: Amanda Andersson & Stina Lago

Handledare: Björn Slaug

Kandidatuppsats, Kvalitativ intervjustudie

Hösten 2023

Lunds universitet
Medicinska fakulteten
Programnämnden för rehabilitering
Box 157, 221 00 LUND

Delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med cerebral pares

Ur ett föräldraperspektiv

Författare: Amanda Andersson & Stina Lago
Handledare: Björn Slaug
Examensarbete på kandidatnivå, kvalitativ intervjustudie
Hösten 2023

Abstrakt

Bakgrund: Delaktighet i organiserad fritidsaktivitet är en viktig aspekt av barns fritid då det bidrar till glädje, kompetens, identitet och god folkhälsa. Dock har barn med cerebral pares (CP) mindre möjlighet att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter än barn utan funktionsnedsättning. Föräldrars stöd har visat sig vara en viktig förutsättning för barnens engagemang i fritidsaktiviteter.

Syfte: Att få en djupare förståelse för hur föräldrar till barn med CP upplever barnets möjligheter att vara delaktig i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet.

Metod: Kvalitativ ansats med semi-strukturerade intervjuer i tvärsnittsdesign. Med ett bekvämlighetsurval som genomfördes via riktade Facebook/Instagramgrupper rekryterades åtta deltagare. Dessutom rekryterades en deltagare med avsiktligt urval. Data analyserades med latent innehållsanalys med induktiv ansats.

Resultat: Föräldrarnas upplevelse av vad som påverkar delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP resulterade i fem huvudkategorier: *föräldrarnas roll, organisationen och ledarskapets roll, barnets egenskaper, samspelet med andra barn samt samhällets roll.*

Slutsats: Studien bidrar med ny kunskap om resurser och hinder för delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP ur ett föräldraperspektiv. Resultatet tyder på att det finns ett behov av ökad kunskap hos ledare och föreningar, större ansvar inom Barn- och ungdomshabiliteringen (BUH), mer tillgänglig assistans och transporter samt större utbud av fritidsaktiviteter i närområdet.

Nyckelord:

Delaktighet i aktivitet, fritidsaktivitet, barn med cerebral pares, föräldraperspektiv, aktivitetsvetenskap, arbetsterapi.

Occupational participation in leisure activities for children with cerebral palsy

- from a parental perspective

Author: Amanda Andersson & Stina Lago
Supervisor: Björn Slaug
Bachelor thesis, Qualitative interview study
Fall 2023

Abstract

Background: Participation in organized leisure activities is an important aspect of children's leisure as it creates joy, competence, identity and good public health. Children with cerebral palsy (CP) have less opportunity to participate in organized leisure activities than children without disabilities. Parental support is an important prerequisite for children's involvement in leisure activities.

Aim: To gain deeper understanding of how parents of children with CP experience the child's opportunities to participate in organized leisure activities outside the home.

Method: Qualitative approach using semi-structured interviews in cross-sectional design. Convenience sampling was used to recruit eight participants through targeted Facebook/Instagram groups. Purposive sampling was used to recruit one participant. Latent content analysis with an inductive approach was used.

Result: Parental perception of factors influencing participation in leisure activities for children with CP resulted in five main categories: *the parents' role, organization and leadership's role, the child's characteristics, interaction with other children and society's role.*

Conclusion: The study contributes with new knowledge about resources and barriers for participation in leisure activities for children with CP, from a parental perspective. The results suggest increased knowledge among leaders and organizations, more responsibility in pediatric habilitation, accessible assistance, transports and leisure activities in the neighbourhood are needed.

Keywords

Occupational participation, leisure activities, children with cerebral palsy, parental perspective, occupational science, occupational therapy.

Lund University
Faculty of Medicine
Program Committee for Rehabilitation
Box 157, S-221 00 LUND

Tack!

Stort tack till alla deltagare som ställde upp på intervju och delade med sig av sin upplevelse. Utan er hade den här studien inte blivit av!

Vi vill även tacka vår handledare Björn Slaus för värdefullt stöd och vägledning under hela processen med examensarbetet.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
Introduktion	6
Bakgrund.....	7
Delaktighet	7
Fritidsaktivitet.....	7
Cerebral pares.....	8
Delaktighet i fritidsaktivitet för barn med cerebral pares.....	9
Syfte.....	12
Specifika frågeställningar.....	12
Metod	12
Studiedesign.....	12
Urval.....	12
Datainsamling.....	14
Dataanalys	14
Forskningsetiska avvägningar	15
Resultat.....	16
Föräldrarnas roll	16
Föräldrarnas engagemang för sitt barn är avgörande	17
Utmaningen att få ihop en fungerande vardag	18
Organisationen och ledarskapets roll.....	19
Engagerade ledare främjar deltagande.....	20
Bristande kunskap och fördomar hindrar deltagande	21
Barnets egenskaper	23
Envishet, motivation och intresse.....	23
Motoriska och mentala utmaningar	24
Samspelet med andra barn	25
Gemenskap och förebilder främjar inkludering.....	25
Viljan att vara som alla andra och att inte kunna identifiera sig	26
Samhällets roll.....	27
Förväntningen om information och stöd från samhället.....	27
Fritidsaktiviteter ska vara tillgängliga för alla	28
Diskussion.....	29
Resultatdiskussion.....	29
Sociala, fysiska och institutionella faktorer som påverkar delaktighet	29
Familjens betydelse för delaktighet.....	31
Egenskaper hos barnet som påverkar delaktighet	34
Metoddiskussion.....	35

Slutsats och implikationer	38
Referenser	40
Bilaga 1 (3).....	46
Bilaga 2 (3).....	47
Bilaga 3 (3).....	48

Introduktion

Möjlighet att vara delaktig, ha en aktiv fritid och leva fritt från diskriminering är i Sverige ett ungdomspolitiskt mål (Regeringen, 2021). Även barnkonventionen slår fast att alla barn har rätt till lek och fritid (Unicef, u.å.). Att ha en aktiv fritid främjar social delaktighet i samhället och ses som en viktig aspekt för god folkhälsa (Myndigheten för delaktighet, 2020). Ändå visar Myndigheten för delaktighets (2020) rapport att möjligheterna att ha en tillfredsställande och aktiv fritid är betydligt sämre för personer med funktionsnedsättning. Detta beror enligt rapporten på ett ojämlikt utbud i landet, att personer med funktionsnedsättning står utanför beslutsfattande, bristfällig mångfald av aktiviteter och att tillgången till fritidshjälpmedel är otillräcklig. Rapporten visar också att barn och ungdomar med funktionsnedsättning ofta behöver stöd av en närstående för att kunna vara delaktiga (Myndigheten för delaktighet, 2020). Även bostadsort och familjens ekonomiska förutsättning påverkar möjligheten att ha en aktiv fritid, vilket påvisar föräldrarnas viktiga roll i barnets möjlighet att vara delaktig i fritidsaktiviteter.

Tidigare forskning har visat att barn med motorisk funktionsnedsättning, såsom cerebral pares (CP), mer sällan deltar i organiserade fritidsaktiviteter än barn utan funktionsnedsättning (Law et al., 2006; Majnemer et al., 2008). Organiserad fritidssysselsättning ger förutsättningar för social utveckling och psykisk hälsa, något som barn med CP får mindre möjlighet till än andra barn (Regeringen, 2021). Trots föräldrarnas viktiga roll i sammanhanget finns förhållandevis lite arbetsterapeutisk forskning om hur föräldrar upplever möjligheterna för barn med CP att vara delaktiga i fritidsaktiviteter. Denna studie kommer att utgå från ett föräldraperspektiv och ha ett aktivitetsvetenskapligt fokus. Målsättningen är att bidra till en ökad förståelse varför möjligheten till delaktighet i organiserade fritidsaktiviteter är lägre för barn med CP. En ökad förståelse för vad som kan vara hinder och vad som kan vara stöd kan hjälpa kommuner och andra aktörer att vidta åtgärder som förbättrar möjligheterna att inkludera barn med CP i organiserad fritidsaktivitet, vilket i längden främjar barnens hälsa.

Bakgrund

Delaktighet

Delaktighet definieras i Internationella klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF) som en persons engagemang i en livssituation. Engagemang kännetecknas av att delta, att vara inkluderad eller att vara delaktig inom ett livsområde, att vara accepterad eller att ha möjlighet till väsentliga resurser. Ett livsområde är att engagera sig i rekreations- och fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen, 2023). Inom arbetsterapi har delaktighet blivit ett viktigt begrepp för klinisk praxis och forskning. En arbetsterapeutisk definition av delaktighet i aktivitet är att vara engagerad i görandet och samtidigt uppleva personligt värde, vare sig värdet är positivt, negativt eller neutralt (Fisher & Marterella, 2019). En viktig del av delaktighet är att få vara involverad i aktivitetsroller, det vill säga att få möjlighet att identifiera sig med den aktivitet som utförs (De Las Heras De Pablo et al., 2020).

Aktivitetsroller kan syfta till att identifiera sig som familjemedlem, elev, idrottare eller pianist (Wook Lee & Kielhofner, 2020). Roller styr våra handlingar och beteenden samt bidrar till socialisering. Människan behöver olika roller i sitt liv för att utveckla identitet, få struktur i vardagen och känna att livet har mening (Wook Lee & Kielhofner, 2020). Aktiviteter som kan bidra till aktivitetsroller och delaktighet är både de egna, personliga aktiviteterna, men också gemensamma aktiviteter som ger upplevelse av delaktighet i samhället, så som fritidsaktiviteter (Fisher & Marterella, 2019).

Fritidsaktivitet

Inom arbetsterapi beskrivs fritidsaktiviteter som självvalda aktiviteter människan är delaktig i på fritiden, när egenvård och arbete eller skola inte utförs (Majnemer, 2009). Enligt King et al. (2003) kan fritidsaktiviteter både vara organiserade och oorganiserade. Organiserade aktiviteter innebär att aktiviteten är strukturerad och innehåller regler eller mål samt har en utsedd ledare som styr aktiviteten. Exempel är kulturskolan eller ungdomsidrott.

Oorganiserade aktiviteter är vanligtvis lite eller inte alls planerade men kan vara schemalagda att utföras en viss tidpunkt. Barnet initierar vanligtvis själv oorganiserade fritidsaktiviteter och det kan exempelvis vara att läsa eller leka (King et al., 2003). Barn med funktionsnedsättning kan delta i organiserad parasport på sin fritid. Parasport beskriver Parasport Sverige (2023) är

idrott för personer med rörelsenedsättning, synnedsättning eller intellektuell funktionsnedsättning. Majnemer (2009) beskriver att deltagande i fritidsaktiviteter bidrar till glädje, bättre hälsa och socialt stöd. Barn och ungdomar motiveras av att vara delaktiga i fritidsaktiviteter för att öka kompetens, öva sociala färdigheter, utveckla en personlig identitet och utforska nya bekantskaper med vänner, familj och samhället. Trots den politiska målsättningen att alla barn ska ha rätt till en tillfredsställande och aktiv fritid, har bland annat myndighetsrapporten visat att barn med funktionsnedsättning har sämre möjligheter än andra (Myndigheten för delaktighet, 2020).

Cerebral pares

Diagnosen cerebral pares är ett samlingsnamn för permanenta icke-progressiva motoriska störningar som uppkommit vid skada eller utvecklingsrubbnings i hjärnan under fostertiden, vid förlösning eller innan två års ålder (Rosenbaum et al., 2007; Westbom, 2012). CP medför aktivitetsbegränsningar och förutom motoriska störningar finns ofta nedsättning av sensorik, perception, intellektuella funktioner, kommunikation och beteende. Även epilepsi och muskuloskeletal problem kan förekomma, vilka ofta ökar i problematik med stigande ålder (Rosenbaum et al., 2007). Barnets motoriska funktion delas in i fem nivåer enligt Gross Motor Function Classification system (GMFCS) och används för att klassificera självinitierad förflyttning. Skalan går från I-V där I står för att barnet går utan begränsningar och V står för att barnet transporteras i manuell rullstol (Palisano et al., 2007).

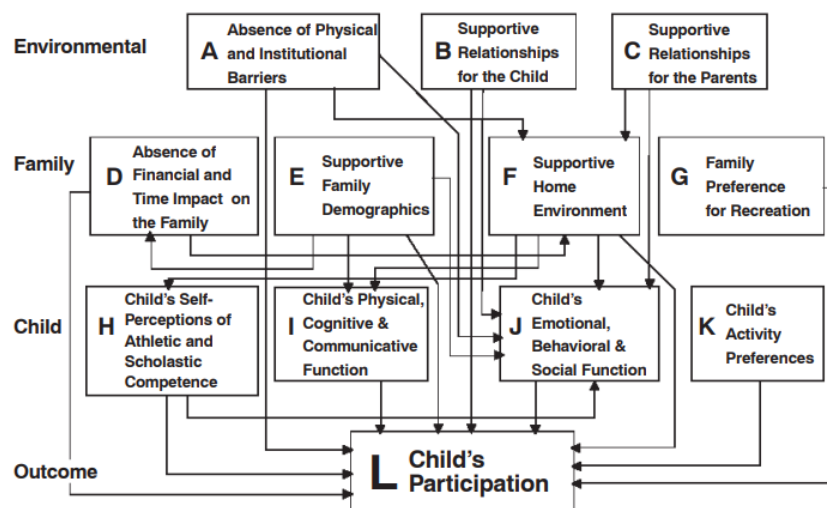
CP delas in i tre kategorier: spastisk, dyskinetisk och ataktisk (Westbom, 2012). Spasticitet betyder ökad muskelspänning i särskilda muskler. Dyskinesi är ofrivilliga rörelser i form av små ryckiga rörelser, större slingrande rörelser eller tonusväxling. Ataxi uppkommer vid skador i lillhjärnan och ger bristande koordination med svårigheter att få flyt i rörelser och att hålla balansen (Westbom, 2012). Förekomsten av CP är 1.5–2.7 per 1000 barn, vilket gör det till den mest förekommande orsaken till motorisk funktionsnedsättning (Eunson, 2016). Eunson (2016) lyfter att diagnosen kan ha stor inverkan på livskvalitet och begränsa möjligheten till delaktighet.

Delaktighet i fritidsaktivitet för barn med cerebral pares

Möjligheterna för barn med CP att vara delaktiga i fritidsaktiviteter påverkas av en mängd olika faktorer. En forskargrupp på forskningscentret CanChild (2024) i Kanada bestående av bland annat arbetsterapeuter har under lång tid forskat om delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning. En betydande del av den arbetsterapeutiska forskning som publicerats de senaste 20 åren om delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning är utförd av denna forskargrupp som leds av professor Mary Law vid McMaster Universitetet, Kanada (King et al., 2003; Law et al., 2006; Shikako-Thomas et al., 2012; Shikako-Thomas et al., 2013; Shikako-Thomas et al., 2014). Law och kollegor (King et al., 2003) har utifrån tidigare forskning och litteratur utvecklat en teoretisk modell som identifierar elva faktorer inom tre kategorier (miljö, familj, barn) som påverkar delaktighet i rekreations- och fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning (se Figur 1).

Figur 1

Modell över faktorer som påverkar delaktighet i rekreations- och fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning.

Notering. Figuren kommer från King et al. (2003).

De fem faktorer som anses ha störst inverkan på möjligheten till delaktighet är: Frånvaro av ekonomisk och tidsmässig inverkan hos familjen; stöttande hemmiljö; barnets

egenuppfattning av idrottslig och skolmässig kompetens; barnets fysiska, kognitiva och kommunikativa funktion samt barnets yttring av känslor, beteende och sociala förmåga (King et al., 2003). Författarna har inte identifierat någon nyare modell som på samma detaljerade sätt påvisar hinder och resurser för delaktighet i just fritidsaktivitet för barn med funktionsnedsättning. Trots sin ålder används den fortfarande i arbetsterapeutisk forskning, se till exempel Steinhardt et al. (2021). Författarna kommer använda denna modell i diskussionen av studieresultaten men är medvetna om att en stor del av den forskning som modellen är baserad på är utförd på 1980- och 1990-talet och att det kan finnas avseenden där modellen inte längre speglar aktuella förhållanden.

I nyare forskning framgår en rad faktorer som påverkar möjligheten att vara delaktig i fritidsaktiviteter, som barn med CP själva lyfter. I en studie berättar exempelvis barnen om en önskan att förändra sina motoriska funktioner, såsom nedsatt funktion i händer och fötter, dålig balans och ofrivilliga tonusväxlingar, eftersom de ser detta som hinder för att vara delaktiga i fritidsaktiviteter (Longo et al., 2020). Andra studier visar dock att med anpassningar av aktivitet, stöttande och tillgänglig miljö samt inkluderande vänner behöver motorisk nedsättning inte vara ett hinder för meningsfull delaktighet (Kanagasabai et al., 2018; Vänskä et al., 2020). Främjande faktorer enligt barnen är att själva få välja aktivitet, plats och med vem aktiviteten utförs med, att få tillgång till de hjälpmedel som behövs och vid behov anpassa aktiviteten till deras förmåga (Kanagasabai et al., 2018). Vänskä et al. (2020) poängterar att barnen även vill veta regler och förväntningar, vara fysiskt välmående (utan smärta) och få uppmuntran. Enligt barnen är hindrande faktorer att aktiviteten är för svår, att man tidigare haft negativ upplevelse av aktiviteten, begränsande fysisk miljö, lågt intresse för aktiviteten eller att man känner sig utanför (Vänskä et al., 2020).

Forskning har också visat att föräldrar med högre utbildning, mindre stress, högre nivåer av familjesammanhållning och överlag en bättre socioekonomisk situation gynnar delaktighet för barn med funktionsnedsättning (Shikako-Thomas et al., 2014). Föräldrar ser ofta sitt barns motoriska funktionsnedsättning som ett hinder men framhäver samtidigt att även små anpassningar av miljön, utrustningen eller aktiviteten möjliggör barnets delaktighet (Steinhardt et al., 2021). För barn med stort hjälpbehov spelar föräldrarna en viktig roll i

möjligheterna för barnet att vara delaktigt i fritidsintressen. Familjer med en mer aktiv livsstil är även främjande där föräldrar och syskon ofta blir förebilder (Steinhart et al., 2021).

En förutsättning för att barn med CP ska kunna engagera sig i organiserade fritidsaktiviteter är att miljön är tillgänglig och stöttande. Miljön behöver tillhandahålla lämpliga och användbara produkter och teknik, fördomsfria attityder, fungerande och främjande hälso- och sjukvård och lättillgänglig transport (Longo et al., 2020; Shikako-Thomas et al., 2014).

Delaktighet i fritidsaktivitet tenderar att bli lägre med stigande ålder hos barn med CP. Detta kan bero på föräldrarnas minskade möjlighet att anpassa och integrera barnet i aktiviteter, minskat intresse och motivation hos barnet samt ökat hjälpbehov i förhållande till jämnåriga utan funktionsnedsättning (Shikako-Thomas et al., 2014; Steinhardt, 2021). Barnets förmåga att kommunicera, gå och sköta sin egenvård självständigt förutsäger nivån av delaktighet i fritidsaktiviteter, där lägre funktion är associerat med mer rekreativa aktiviteter i hemmiljö (Shikako-Thomas et al., 2014). Att barn med CP deltar i mer rekreativa aktiviteter i hemmiljö än organiserade aktiva aktiviteter utanför hemmet framkommer i flertal studier (Law et al., 2006; Longo et al., 2020; Majnemer et al., 2008; Shikako-Thomas et al., 2012).

Trots den betydande forskning kring delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättningar som publicerats av den tidigare nämnda kanadensiska forskargruppen finns få kvalitativa arbetsterapeutiska studier som gjorts ur ett föräldraperspektiv. De studier som utförts är antingen kvantitativa (Majnemer et al., 2008; Shikako-Thomas et al., 2013; Solish et al., 2010), inte specificerade till just fritidsaktivitet (Law et al., 1999) eller fokuserar på fritidsaktiviteter föräldrar gör tillsammans med sina barn (Downs, 2008). Den kvalitativa forskning ur ett föräldraperspektiv som författarna identifierat är utförd i Norge (Steinhardt et al., 2021). Ingen arbetsterapeutisk forskning kring delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP i Sverige har identifierats av författarna. Författarna vill därför undersöka vad som möjliggör organiserad fritidsaktivitet för barn med CP i Sverige, utifrån faktorerna miljö, familj och barn. Författarna har valt ett föräldraperspektiv eftersom föräldrar kan spela en stor roll, både som främjande och hindrande, i barnets möjlighet till delaktighet. Med ett föräldraperspektiv kan författarna även inkludera omständigheter som berör barn med större intellektuella och/eller kommunikativa svårigheter.

Syfte

Syftet med denna studie är att få en djupare förståelse för hur föräldrar till barn med cerebral pares upplever barnets möjligheter att vara delaktig i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet.

Specifika frågeställningar

1. Vilka hinder och resurser för delaktighet i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet identifieras av föräldrarna?
2. Hur upplever föräldrarna att möjligheter för barn med CP att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet skulle kunna förbättras?

Metod

Studiedesign

Studien har en kvalitativ ansats med semi-strukturerade intervjuer för att samla in data. Enligt Kristensson (2014) används en kvalitativ ansats för att undersöka deltagarnas upplevelse inom ett område. En tvärsnittsdesign har använts, vilket Kristensson (2014) beskriver är insamling av data vid ett tillfälle och bidrar till en uppfattning av verkligheten i nuläget.

Urval

För att rekrytera intervjudeltagare till studien användes ett bekvämlighetsurval som utgångspunkt. Det innefattar att tillfråga alla tillgängliga personer i ett specifikt sammanhang (Kristensson, 2014). Deltagare rekryterades via riktade Facebookgrupper och ett Instagramkonto där föräldrar till barn med CP är aktiva. Författarna kontaktade administratörer för Facebookgrupperna *För anhöriga till barn med CP (cerebral pares)* och *Svenska CP-föreningen* samt Instagramkontot *HeltEnkeltCP* för att få tillåtelse att rekrytera deltagare via dessa kanaler. Efter godkännande publicerades ett informationsbrev (Bilaga 1). Deltagarna fick sedan själva kontakta författarna om intresse att delta i studien. Ett avsiktligt urval fick användas för att rekrytera ytterligare en deltagare, där författarna skickade information om studien direkt till en förälder inom inklusionskriterierna. Kristensson (2014)

beskriver att denna urvalsmetod används för att avsiktligt rekrytera deltagare som passar studien. Inklusionskriterier för att delta i studien var förälder/vårdnadshavare till barn med CP och eventuella bidiagnoser, att barnet är mellan 7–15 år, barnet är delaktig eller har varit delaktig i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet, föräldern/vårdnadshavaren är boende i Sverige och kan tala och förstå svenska. Förutom att inte uppfylla samtliga inklusionskriterier, tillämpades inga ytterligare exklusionskriterier. För översikt av deltagande föräldrar och deras barn, se Tabell 1 och Tabell 2.

Tabell 1

Översikt deltagande förälder

Förälder	Sysselsättning	Högsta utbildning	Bor	Familjekonstellation
1	Arbetar	Universitet/högskola	Landsbygd	2 föräldrar, 3 barn
2	Arbetar	Universitet/högskola	Landsbygd	2 föräldrar, 2 barn
3	Arbetar	Universitet/högskola	Landsbygd	2 föräldrar, 1 barn
4	Arbetar och studerar	Vuxenutbildning	Landsbygd	2 föräldrar, 5 barn
5	Arbetar	Universitet/högskola	Utkant stad	2 föräldrar, 2 barn
6	Arbetar	Universitet/högskola	Utkant stad	2 föräldrar, 2 barn
7	Arbetar	Universitet/högskola	Landsbygd	2 föräldrar, 2 barn
8	Arbetar	Universitet/högskola	Landsbygd	2 föräldrar, 2 barn
9	Arbetar	Folkhögskola	Stad	2 föräldrar, 2 barn

Tabell 2

Översikt deltagarens barn med CP

Barn till förälder	Ålder	GMFCS-nivå	Bidiagnoser	Gånghjälpmedel
1	10	II	Epilepsi, döv	Inga
2	7	I-II	Språkstörning	Rullstol längre sträckor
3	7	II	Epilepsi	Rullstol längre sträckor
4	13	III	Inga	Främst rollator, har även permobil och manuell rullstol
5	9	I-II	Inga	Inga
6	10	I	Inga	Inga
7	13	III	Inga	Kryckor, manuell rullstol
8	7	III	Epilepsi, intellektuell funktionsnedsättning, autism, hydrocephalus, hjärnsynskada	Främst rollator/gåstol, har även rullstol
9	12	III	Uppmärksamhetsstörning	Rollator

Datainsamling

Insamling av data genomfördes med semistrukturerade intervjuer utifrån en intervjuguide (Bilaga 2) med nio deltagare som uppfyllde inklusionskriterierna. Semistrukturerade intervjuer används enligt Kristensson (2014) för att få svar på samma frågor från alla deltagare men även ge möjligheten för deltagaren att berätta öppet och för författarna att ställa följdfrågor vid behov. En pilotintervju utfördes med bekanta till författarna för att testa intervjufrågorna och öva på intervjuteknik. Författarna delade på ansvaret att intervjua och intervjuerna tog mellan 25 och 65 minuter. Intervjuerna utfördes fysiskt på plats och via Zoom, utifrån deltagarnas önskemål och vad som var möjligt geografiskt. Intervjuerna spelades in med ljudupptagning.

Dataanalys

Författarna använde sig av en latent innehållsanalys med induktiv ansats. Detta inriktar sig på att finna ett djupare budskap i och att förutsättningslöst hitta likheter och skillnader i insamlad data (Lundman & Graneheim, 2017). Insamlad data transkriberades till text. Intervjuerna avidentifierades och föräldrarnas identitet ersattes med en siffra. Författarna transkriberade de intervjuer de själva utförde. I transkriberad text letade författarna efter mönster och identifierade meningsbärande enheter i enlighet med studiens syfte. Vidare utfördes en kodning av meningsbärande enheter. Från kodning skapades huvudkategorier och underkategorier till resultatet. För åskådliggörande av analysprocessen, se Tabell 3. För att öka trovärdigheten kodades fyra intervjuer individuellt (två var) av författarna, detta för att inte påverkas av varandras tolkningar. Kodningen jämfördes och diskuterades av författarna tills en gemensyn syn uppnåddes, samt att två intervjuer sedan kodades tillsammans. Detta vägledde kodningen av de resterande intervjuerna, som genomfördes individuellt. Huvudkategorier och underkategorier som växte fram under kodningen diskuterades kontinuerligt med handledaren. För att öka trovärdigheten ytterligare presenteras resultatet av analysen delvis med citat (Lundman & Graneheim, 2017). Citaten är till viss del grammatiskt korrigerade och upprepningar är borttagna.

Tabell 3*Exempel på dataanalys*

Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Underkategori	Huvudkategori
Så det är så klart lite sånt också just egentligen är det väl ett stort hinder också att han faktiskt blir beroende av någon annan i sin aktivitet. För att kunna gå på nånting att han blir beroende av oss liksom. För att kunna ta sig dit och hem, och sannolikt också vara med. Om inte den är den är väldigt anpassad	Stort hinder att vara beroende av föräldrar i aktivitet, om den inte är väldigt anpassad.	Beroende av hjälp från föräldrar	Föräldrarnas engagemang för sitt barn är avgörande	Föräldrarnas roll
Då tycker han ju det är jättejobbigt om han sticker ut och det måste göras något special. Han vill ju liksom gärna smälta in och bara och bara vara så mycket som möjligt som de andra, tyvärr.	Han tycker det är jobbigt att sticka ut. Vill smälta in och bara vara som de andra.	Jobbigt att sticka ut	Viljan att vara som alla andra och att inte kunna identifiera sig	Samspelet med andra barn

Forskningsetiska avvägningar

Studien genomfördes med hänsyn till forskningsetiska aspekter. Författarna beaktade informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Patel & Davidson, 2019). Informationskravet innebär att informera deltagare om syftet med studien och samtyckeskravet är att deltagarna har frihet att bestämma över sin medverkan i studien (Patel & Davidsson, 2019). Författarna gav deltagarna skriftlig och muntlig information om syftet med studien och hur data skulle komma att hanteras och förvaras. Deltagarna informerades om att det är frivilligt att delta i studien och att de har möjlighet att avbryta medverkan när som helst utan att ge förklaring (Bilaga 1 & 3). Samtycke från deltagarna gavs skriftligt och muntligt. Konfidentialitetskravet är att information och personuppgifter som deltagarna delar med sig av ska behandlas och skyddas från obehöriga och inte kunna identifieras i studien (Patel & Davidson, 2019). Personlig information från deltagarna samt insamlad data förvarades säkert på ett lösenordskyddat studentkonto som endast författarna hade tillgång till. All personlig information avidentifierades i transkriberad data och ersattes med X. Nyttjandekravet enligt Patel och Davidson (2019) är att insamlad data från deltagare

endast får användas i avsikt för studien. Författarna kommer efter att studien är godkänd radera insamlad data.

I avseende att uppgifter om barnen kan framkomma vid intervjuerna om föräldrarnas upplevelser har författarna vidtagit alla åtgärder för att respektera barnens integritet. Särskild hänsyn till känsligheten i att barnen har funktionsnedsättning togs. Föräldrarna ansvarade för att informera sina barn om studien och dess syfte.

Resultat

Dataanalysen resulterade i fem huvudkategorier med vardera två underkategorier (Tabell 4), som svarar på vad föräldrar upplever påverkar möjligheten att vara delaktig i organiserade fritidsaktiviteter för barn med CP.

Tabell 4

Översikt av kategorier

Huvudkategori	Underkategori
Föräldrarnas roll	-Föräldrars engagemang för sitt barn är avgörande -Utmaningen att få ihop en fungerande vardag
Organisationen och ledarskapets roll	-Engagerade ledare främjar deltagande -Bristande kunskap och fördomar hindrar deltagande
Barnets egenskaper	-Envishet, motivation och intresse -Motoriska och mentala utmaningar
Samspelet med andra barn	-Gemenskap och förebilder främjar inkludering -Viljan att vara som alla andra och att inte kunna identifiera sig
Samhällets roll	-Förväntningen om information och stöd från samhället -Fritidsaktiviteter ska vara tillgängliga för alla

Föräldrarnas roll

Föräldrarnas engagemang för sitt barn och deras ansträngning att få ihop en fungerande vardag spelade en avgörande roll för barnets möjlighet att vara delaktig i organiserade fritidsaktiviteter.

Föräldrarnas engagemang för sitt barn är avgörande

Av intervjuerna framkom det att om barnen skulle ha möjlighet att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter krävs ett stort engagemang hos föräldrarna. Föräldrarna fick ofta själva söka upp information om vilka fritidsaktiviteter som fanns tillgängliga samt själva avgöra vilka som skulle kunna fungera med barnets begränsningar. “Nej som funkisförälder får man leta efter allting. Det är ingen som tipsar om någonting. Jag vet inte riktigt varför utan allt vi har fått reda på är för att vi har själva sökt” (Förälder 8).

Valet av fritidsaktivitet var många gånger påverkat av att föräldern styrde barnet mot en aktivitet som föräldern trodde skulle fungera. Förälderns intresse eller tidigare erfarenhet av fritidsaktiviteter kunde också främja valet av aktivitet för barnet. Det kunde även styras av vad föräldern bedömde att barnet behövde klara av, exempelvis att simma eller att rida för att få bättre balans. Föräldrarna beskrev att det inte alltid är lätt att hitta bra aktiviteter för barnet där både nivå och anpassning fungerade, samtidigt som barnet också skulle ha ett intresse för aktiviteten. “Vi upplever att det är otroligt svårt att hitta en verksamhet som kan anpassas när man inte är där och bråkar om det hela tiden. Eller påtalar hela tiden att det behövs anpassningar.” (Förälder 6).

Föräldrarna tog själva ansvar för att hitta rätt sammanhang för sina barn och la mycket tid och engagemang på att söka passande aktiviteter eller verksamheter som var öppna för barn med CP. Några föräldrar hade startat egna organiserade fritidsaktiviteter, för att utbudet eller anpassningen inte funnits i befintliga verksamheter.

När man har ett barn som fungerar på ett lite annat sätt, som är påverkad eller har svårigheter så är man alltid som vuxen där och försöker leta efter den här passande kontexten eller så måste man liksom aktivt gå in och skapa den här fungerande kontexten för barnet. (Förälder 5)

Föräldrarna berättade att barnen nästan alltid var i behov av stöd och närvaro av en förälder i eller i anslutning till aktiviteten. Barnen kunde heller inte självständigt ta sig till aktiviteten, oavsett ålder, och var då även beroende av en förälder i transporten.

Egentligen är det väl ett stort hinder också att han faktiskt blir beroende av någon annan i sin aktivitet. För att kunna gå på nånting att han blir beroende av oss. För att kunna ta sig dit och hem, och sannolikt också vara med. Om inte den är väldigt anpassad. (Förälder 1)

Föräldrarna berättade om en oro kring att påbörja aktiviteterna i hur bemötandet skulle vara och om aktiviteten var anpassad för barnet. Föräldrarna var ofta i kontakt med ledare innan för att informera om barnets svårigheter och även avgöra om aktiviteten skulle passa deras barn.

Jag tycker alltid det är så svårt. Att jag som förälder någonstans måste sitta med den bedömningen när tror vi att det är lämpligt. Att oj, vågar jag sätta henne i dans, vågar jag komma till fotbollen? (Förälder 2)

Utmaningen att få ihop en fungerande vardag

För att få ihop ett fungerande vardagsliv med organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet hade flera av föräldrarna gått ner i arbetstid. Detta möjliggjorde att föräldern fick tid till att vara med i aktiviteten och kunde underlätta för barnet innan aktivitetens start.

Jag slutar tidigare den dagen för att hon ska kunna vila innan hon går på fritidsaktiviteten för att genomföra det. Ja, men det är just att jag förkortar mina arbetstider. Det är ju den största stöttningen. (Förälder 2)

Tidpunkten för aktiviteten var en viktig faktor. Några föräldrar berättade om ridning som anordnades av Barn- och ungdomshabiliteringen (BUH) och att denna aktivitet ofta var både bra och fungerande för barnet, men att den låg dagtid på vardagar och att det gjorde det svårt att få ihop det med vardagslivet.

Processen att börja ridningen var ju liksom det här, att det är på väldigt konstiga tider [klockan 9 eller 10 på en vardag] som jag berättade. Så det blir ju ett jättestort hinder om man har annat eller om man har ett heltidsjobb och man inte kan ta ledigt hur som helst, och ungen har skola, då blir det ju ännu svårare. (Förälder 8)

Föräldrarna upplevde att det i vardagslivet krävdes mer av dem än från föräldrar till barn utan funktionsnedsättning. Fritidsaktiviteterna tog mycket tid både i resväg, förberedelse och i själva aktiviteten. Däremot lyfte föräldrarna att det är så deras liv ser ut och att det inte fanns något alternativ.

I och med att man har levt med detta så länge så är det ju vår vardag att ha ett barn med funktionsnedsättning. [...] Det är bekymmer [med lång resväg], men man gör det. Han har lika mycket rätt till sina fritidsaktiviteter som alla andra barn, så då ser man ju helt enkelt till att göra det. (Förälder 4)

För flera av föräldrarna var en fritidsaktivitet i veckan det enda möjliga för att ha förutsättning att få ihop vardagslivet. Men känslan hos dessa föräldrar var inte heller att barnet saknade fler fritidsaktiviteter. De aktiviteter som föräldrar själva organiserade låg på helger för att underlätta vardagslogistiken så mycket som möjligt.

Så på sätt och vis är det ju så att den här aktiviteten tar ju mycket mer av vår tid än vad syskonens aktiviteter totalt sett gör. Så det är ju på sätt och vis just avståndet där och att det kräver en full närvaro plus transporttid. För annars så hade, alltså hade han gått på flera aktiviteter hade vi fått svårt att få ihop det med logistiken med heltidsjobb och andra aktiviteter som ska på något sätt ändå ska passas in. (Förälder 1)

Organisationen och ledarskapets roll

Stöd från ledare, kunskap om barnets funktionsnedsättning och anpassning av fritidsaktiviteten visade sig vara viktiga förutsättningar för deltagande i organiserad fritidsaktivitet.

Engagerade ledare främjar deltagande

Föräldrarna beskrev att stöttande ledare var viktigt för att kunna vara delaktig i fritidsaktiviteter. Stöttande ledare beskrevs vara positiva, peppande och tillmötesgående. Vissa ledare var flexibla att barnet fick utföra fritidsaktiviteten utifrån individuella premisser.

De var väldigt generösa och goa i kontakten tillbaka och sa att här gör alla utifrån sina egna förutsättningar och man dansar utifrån från vad man själv kan, egen förmåga på något sätt. Det fanns en väldig öppenhet för att X kanske inte hängde med, men att hon kunde få göra som hon ville ändå och att det var inte så noga att det blev rätt. (Förälder 2)

Några föräldrar beskrev att ledare var förstående och insatta i barnets utmaningar. De var måna att undersöka hur barnet upplevde fritidsaktiviteten. Ledare var bra på att anpassa fritidsaktiviteterna efter barnets förmåga och dagsform. Anpassningarna främjade delaktighet för barnet med CP men även de andra barn utan CP.

Att fortsätta på dansen och ridningen har det bidragit mycket att de ledarna som är där ofta följer upp och frågar hur har det gått eller idag blev det tokigt. Vad var det som gjorde att det blev det och kan vi göra något annorlunda nästa gång. Så att de har varit och är väldigt lyhörda för henne och hennes svårigheter, för att få det att funka så bra som möjligt. (Förälder 3)

Det upplevdes stöttande om ledaren hade kompetens om barn med funktionsnedsättning. En ledare hade själv en CP-skada vilket var positivt då det skapade en gemenskap mellan barnen och tränaren. Föräldrarna upplevde att om ledaren kände barnet underlättades deltagande. En nära kontakt mellan förälder och föreningar var också ett bra stöd. Ledare fungerade som ett bollplank för att komma på lösningar, exempelvis hur hjälpmedlet kunde anpassas för deltagande i fritidsaktiviteten. Att ha stöd av aktiva paraidrottare med liknande funktionsnedsättning utanför föreningen visade sig också vara fördelaktigt för barnets delaktighet. Paraidrottaren kunde bidra med kunskap och coacha barnets ledare.

Och där känns det väldigt lättande på något sätt att vi har den här kontakten [med paraseglaren], så om det skulle strula så kan vi kalla in någon och be att hjälpa till lite. Utan det hade det kanske känts lite så här halvbra liksom i magen att inte veta varifrån vi skulle ska få stöttning ifall vi behöver och nu vet vi det. (Förälder 5)

Bristande kunskap och fördomar hindrar deltagande

Ledare med dålig kunskap och förståelse för barnets problematik hindrade deltagande. På fritidsaktiviteterna kunde det vara stor variation av ledare och ibland nya ledare vid varje tillfälle som inte hade kunskap om barnet. Ledare kunde även vara ungdomar själva som inte hade kunskap om barnets funktionsnedsättning eller ledare med oförståelse för barn med nedsatta sociala förmågor.

Men det är väl mer det här med kunskapen och insikten om att hon kanske behöver vila oftare, att det behövs pauser. Att man är tydlig med att hon får det. Alltså att man ber tränarna och säga till henne att nu är det dags för dig att gå och dricka. Man ser ju ofta på henne när hon får en liten svacka liksom och kanske behöver sätta sig ner en stund. (Förälder 6)

Det är den här biten [sociala interaktionen] som han har svårt för. Nya människor och många människor på en gång som gärna vill prata och att han ska ställa frågor och att han ska prata tillbaka. Det finns det inte alls lika stor förståelse för det. Det är ju ett mer dolt funktionshinder. Kommer man i rullstol så är det uppenbart, att ja vad som behövs för att det ska bli framkomligt. (Förälder 7)

Kunskap om att planera fritidsaktiviteter upplevde vissa föräldrar var bristande. Flera fritidsaktiviteter var i stora grupper med varierande deltagare. Det var vanligt att alla barn med en funktionsnedsättning var i samma grupp. Det var svårt att skapa en bra nivå för barnet i dessa grupper. Föräldrarna upplevde att deras barn med CP inte passade in i dessa grupper. För att gynna barnets deltagande behövdes små grupper och tydliga riktningar av grupper.

Det blir ju lite sorgligt när man som förälder kommer och är i en sån grupp och man tror att det ska vara en grupp med liknande funktionsnedsättning och så är det en grupp med barn som har väldigt lite problematik. Alla barn går och springer och tar sig fram i vattnet. Och de höll på att lära sig att dyka och såna grejer. Medans X får kämpa med att liksom använda båda armarna och använda båda benen i vattnet. Det blir en sorglig grej som förälder. (Förälder 8)

För få ledare för antalet barn och stora föreningar var en anledning till hindrat deltagande. Vissa föräldrar ville inte lägga ansvaret på ledarna att hålla på koll på barnet. Barnets nedsatta motoriska funktion krävde mycket hjälp från ledare i fritidsaktiviteten men det fanns ingen som tog det ansvaret.

Det är lite svårare för henne att träna och så har hon lite dålig finmotorik. Lite dålig balans. Skulle kanske behöva lite hjälp vid uppsittning och sådär. Det finns ju liksom ingen som tar den pucken riktigt utan det måste bli en personlig. Man måste hitta någon som tar det ansvaret och det har vi inte lyckats med. (Förälder 6)

Det fanns erfarenheter av dåligt bemötandet mot deras barn från ledare och föreningar. Ledare utanför parasporten upplevdes inte veta hur de skulle uppträda mot barnen. De använde ett onaturligt språk och kroppsspråk i bemötandet av barn och ungdomar med CP.

Sen är det bemötandet och det är ju svårt. Där tycker jag ofta det är för [sockersött]. Att istället försöka möta de här barnen och ungdomarna som vilka andra som helst. Är man osäker fråga. Börja med att säg hej. Börja med ett leende. Vad som helst. Men det kan bli lite sockersött eller så blir det en lång genomgång innan vad man ska göra. (Förälder 9)

Ett antal föräldrar berättade om en brist på öppenhet för barn med CP att vara med i fritidsaktiviteter. Vid kontakt med föreningar om deltagande i fritidsaktivitet nekades barnet före ledarna träffat barnet. Dessa föräldrar upplevde att ledarna baserade sitt svar på fördomar om barnets diagnoser.

Sen har hon även gått på simskola som kommunen anordnade och där var det också OK att hon fick en plats tills jag berättade om hennes diagnoser. Varpå de svarade utan att ha någon information, bara visste att hon hade CP-skada och epilepsi så sa de att nej då har vi inte resurser. Så efter lite bråk med dem så fick hon ändå vara med och vi kunde sitta på sidan, precis som alla andra. Så där tog man ju ut sina fördomar egentligen och sa nej utifrån dem. (Förälder 3)

Barnets egenskaper

Föräldrarnas upplevelse av barnets egenskaper var att de både kan motivera och stötta, men också hindra och begränsa möjligheten att delta i organiserade fritidsaktiviteter.

Envishet, motivation och intresse

Den egenskap hos barnen som föräldrarna ansåg var absolut mest stöttande för att delta i fritidsaktiviteter var barnets envishet och uthållighet i att inte ge upp. Föräldrarna beskrev att barnets rörelsenedsättning ofta bidrog med någon sorts utmaning och att det då krävdes en envishet hos barnet för att dels rent motoriskt klara av fritidsaktiviteten, dels mentalt för att hitta och behålla motivation att fortsätta. Barn med CP behövde kämpa lite extra än barn utan funktionsnedsättning.

Alltså X är ju uthållig i liksom att lära sig saker. Det har varit hans styrka egentligen, genom allt med den fysiska nedsättningen han ändå har, att han vill liksom klara. Så att det är ju en styrka helt klart att han är uthållig i att prova igen och prova igen och prova igen. (Förälder 1)

Föräldrarna uppfattade att motivation hos barnet att delta i fritidsaktiviteter var att aktiviteten var rolig, gav möjlighet att träffa kompisar och vara social samt om aktiviteten bidrog med rörelse och chans att vara aktiv. Om föräldrarna lyckades hitta aktiviteter som utgick från barnets intresse var det i allra högsta grad stöttande.

Han älskar det. Jag vet inte hur det ser ut idag med Paralympics eller något sånt med just fotboll med rollator, men det är hans mål att han ska bli proffs i det. Så att han älskar det, han lever och andas fotboll. (Förälder 4)

Men samtidigt så han älskar att det att det går fort. Att det är rörelse. Så att han älskar att springa. Så han ska ju vara både målvakt och back och anfallare. Han ska ju vara allt hela tiden. Han springer över plan hur mycket som helst. Fram och tillbaka. Fram och tillbaka. Och det är också en del av det roliga att känna sig lite fri. (Förälder 8)

Motoriska och mentala utmaningar

De motoriska utmaningar barnen mötte påverkade aktivitetsutförandet och föräldrars uppgav att det krävdes anpassningar i fritidsaktiviteten för att svårigheterna inte skulle vara för hindrande. “Hon vet om att hon har en CP-skada. Hon vet om att hennes ben är bråkiga, som hon säger. Bråkiga ben brukar hon säga. De är lite bråkiga ibland och dålig balans” (Förälder 6). Barnets motoriska utmaningar varierade i form och svårighetsgrad men föräldrarna var överens om att det gällde att hitta fritidsaktiviteter där barnets motoriska nedsättning inte bidrog med frustration eller utanförskap.

Det är ju oftast så att om han ska vara i ett sammanhang som inte är anpassat. För det är ju det som är lite kruxet här liksom. Det är att ja, han tar sig inte fram lika fort, han är inte lika stark, han kan inte göra de där sakerna. Ska de spela brännboll så kan han ju inte vara med som alla andra är med. Hur är det att alltid vara sämst? Det är inget kul, det klarar man inte av. Utan det gäller ju att man måste kunna lyckas med något, man måste kunna känna sig bra. (Förälder 9)

Egenskaper hos barnet såsom osäker, svårt med tillit, stort behov av trygghet och motstånd till att prova nya saker upplevde föräldrarna hindrade deltagande i fritidsaktiviteter. Det krävdes en stark personlighet hos barnen för att inte tappa lusten vid motgångar. “Ja kravkänslighet. Hon har just nu väldigt mycket prestationsångest och det har väl med kravkänsligheten att göra. Hon jämför sig mycket med andra och ser mycket själv vad hon klarar och inte klarar” (Förälder 3).

Flera av barnen hade utöver diagnosen CP även andra diagnoser, så kallade bidiagnoser. Föräldrarna upplevde att dessa ibland kunde vara de som hindrar mest.

Nej, det är lite utmanande [bidiagnoser]. Jag tänker att det är ju egentligen någonting som generellt blir en extra utmaning ofta med barn med CP-skada. De har ju, eller det är ju inte givet, men många har ju någon annan diagnos också. Och det kanske är dom som lika mycket ställer till det liksom, faktiskt. (Förälder 1)

Samspelet med andra barn

Föräldrarna upplevde både hinder och stöd gällande barnets samspel med andra barn i organiserad fritidsaktivitet. Att inte kunna identifiera sig i fritidsaktiviteten var hindrande medan gemenskap och förebilder i fritidsaktiviteten var stöttande.

Gemenskap och förebilder främjar inkludering

Det mest stöttande för barnets delaktighet i fritidsaktiviteten var gemenskapen mellan barnen. Fritidsaktiviteten beskrevs vara rolig när barnet kände sig respekterad och inkluderad. På fritidsaktiviteten hade barnet sina kompisar där de stöttade varandra och hade roligt ihop. Några föräldrar ansåg att framför allt lagspel, exempel fotboll, bidrog till sammanhållning.

Man har en plats i gruppen eller i sammanhanget. Att man är en naturlig del där. Att man är en i gänget liksom även om man har sin [funktionsnedsättning]. Så för hennes del som har varit mest i vanliga verksamheter då att även om man har sin funktionsnedsättning att man är accepterad som en som bidrar med någonting. Att man är välkommen och uppskattad i det sammanhanget. (Förälder 6)

När han red med habiliteringen då gjorde han så att alla i gruppen där skrattade, alltså alla barn. Det var då jag upplevde att han faktiskt tyckte ridningen var kul när han fick vara med i en grupp. (Förälder 8)

Förebilder med liknande funktionsnedsättning var en motivation för barnet att utföra fritidsaktiviteten. Det skapade en drivkraft att fortsätta kämpa och en insikt att det var möjligt att lyckas inom fritidsaktiviteten.

Det har varit en viktig drivkraft dels den här paraseglaren men även att det har blivit ett litet gäng, en gemenskap i barngruppen. Att man lärt känna varandra bättre och att man då gör de här sakerna liksom seglingen och sen också fysträningen tillsammans. (Förälder 5)

Viljan att vara som alla andra och att inte kunna identifiera sig

Ett tydligt hinder för delaktighet i fritidsaktivitet var att barnet inte kunde identifiera sig med de andra deltagarna i fritidsaktiviteten. Inom parasport förekom det ofta barn med svårare funktionsnedsättning och hos vissa av föräldrarnas barn upplevdes funktionsnedsättningen lindrigare. Dessa barn kände sig ofta ensamma i gruppen. Inom vanlig fritidsverksamhet upplevde några föräldrar att det inte fanns utrymme för barnets funktionsnedsättning. Ingen anpassning utfördes i verksamheten för att stödja. Barnet kunde inte utföra fritidsaktiviteten på samma nivå som de andra barnen. Detta medförde att barnet inte tyckte fritidsaktiviteten var så rolig och barnet upplevde ingen tillhörighet i vanlig fritidsaktivitet. Flera av föräldrarna upplevde att deras barn befann sig i ett mellanläge i CP-diagnosen och att de inte kände tillhörighet i vare sig paraverksamheter eller vanliga verksamheter för fritidsaktiviteter.

För oss är ju det svåra och jag tror för många andra som kanske är mer lindrigt drabbade då är utmaningen att man befinner sig, om vi nu pratar idrott framför allt, alltså nu pratar jag idrott för det är där X är påverkad mest. Att man hamnar liksom i ett gränsland mellan parasport och vanlig idrott, vanlig sport. (Förälder 5)

Föräldrarna berättade att barnets vilja var att vara som alla andra. Flera barn tyckte det var jobbigt att känna sig annorlunda. Barnet ville utföra fritidsaktiviteten korrekt och inte behöva ha hjälp från förälder, då inget annat barn behövde detta. "Då tycker han det är jättejobbigt om han sticker ut och det måste göras någon special [anpassning]. Han vill ju gärna smälta in och bara vara så mycket som möjligt som de andra, tyvärr" (Förälder 7).

Samhällets roll

Föräldrarna upplevde ett visst stöd från samhället men inte i tillräckligt stor utsträckning. Mer stöd, bättre inkludering, ökad kunskap och större utbud behövs.

Förväntningen om information och stöd från samhället

Föräldrarnas förväntningar om att få information om organiserade fritidsaktiviteter anpassande för barn med CP uppfylldes inte av samhället. Föräldrarna fick hitta information själva eller fick informationen från andra föräldrar i liknande situation. Föräldranätverket kring barn med CP var starkt och bidrog med mer support än vad samhället tillhandahöll. Det fanns en besvikelse hos föräldrarna att BUH inte bidrog med mer stöttning och kunskap i fråga om fritidsaktiviteter.

Men det som vi faktiskt upplever som något slags hinder är ofta där vi skulle förvänta oss att få mer stöttning ifrån. Det är just habiliteringen framför allt. Hade habiliteringen från början till exempel sagt ja, men det finns det här för X som ju är lindrigt drabbad, men ändå skulle vi rekommendera att ni provar parasimskola. Så hade det underlättat för oss så extremt mycket. (Förälder 5)

En samhällsfaktor som hindrade möjligheten att delta i organiserade fritidsaktiviteter var snäva regler för assistans, ledsagare och avlösare, samt färdtjänst som inte fungerar. Föräldrarna upplevde att resurser för dessa barn drogs in och att det blir svårare att få beviljat stöd för just fritidsaktiviteter utanför hemmet.

Så att en begränsande faktor är att han har ingen assistans eller så där, så det handlar om vår tid liksom. Och han har ju då avlösar- och ledsagarservice och det har varit viktigt för honom för att kunna delta på de här fritidsaktiviteterna. Att han har en ledsagare eller avlösare. Men det är väldigt få timmar, så han kan inte göra så mycket som han själv skulle vilja. (Förälder 9)

Fritidsaktiviteter ska vara tillgängliga för alla

Närheten till fritidsaktiviteten beskrevs som väsentligt för möjligheten att delta, ändå var flertalet familjer tvungna att ta sig långa sträckor för att deras barn skulle kunna delta i fungerande fritidsaktiviteter. Utbudet av anpassade aktiviteter var ofta mycket litet, framför allt på landsbygd. Men även i stadsområden var valmöjligheterna avsevärt mindre för barn med CP än barn utan funktionsnedsättning. “Att inkorporeras i liksom övriga utbudet. Det är det som jag hoppas på. Jag liksom skulle hoppas på att de aktiviteter som finns blir mer välkomnande och inkluderande” (Förälder 9).

En del föräldrar upplevde att problemet med det befintliga utbudet var att många aktiviteter snabbt blev elitistiska och tävlingsinriktade. Då hade deras barn svårt att hänga med och det fanns väldigt lite utrymme för speciallösningar. Föräldrarna önskade därför att det fanns en bredare tillgång till specifika grupper och anpassade aktiviteter för barn med liknande problematik.

Och det är väl där liksom någonstans ju äldre de blir ju mer tävlingsriktat. Det var liksom lättare att gå på gympan när de var 3 år och alla sprang rundor med en rockring i handen. Då spelar det inte så stor roll. Men nu när det blir mer så att det ska vara uppvisningar och man ska vara med på tävlingar. Man ska representera klubben och sådär. Då blir det ju så tydligt att man inte platsar riktigt, eller att man inte når upp till samma nivå som andra, så det är väl det som är svårigheten tror jag nu när de blir lite äldre. (Förälder 6)

Inkludering och större öppenhet gentemot barn med funktionsnedsättning i befintliga fritidsorganisationer var en viktig punkt och önskan hos föräldrarna. Föräldrarna upplevde att det behövdes en ökad kunskap inom föreningar hur de kan tillgängliggöra sina aktiviteter för alla barn, oavsett funktionsnivå. “Jag vill pusha på det där med att de [fritidsaktiviteter] ska vara för alla liksom. Varför ska den här gruppen [barn med CP] vara uteslutna från de flesta fritidsaktiviteterna?” (Förälder 9).

Att där finns en erfarenhet kring de här tränarna hur man hanterar barn med funktionsnedsättningar, hur man hjälper dem och hur man hade kunnat utöka deras förening genom att inkludera barn med funktionsnedsättningar och att alla lokaler är handikappanpassade så att det finns möjlighet för dem att komma dit och ja, men prova på och sen eventuellt då utöva de här sporterna [...] Så att det hade ju egentligen varit det bästa om alla föreningar kollar över sitt tänkande och inkluderar alla. (Förälder 4)

Diskussion

Resultatdiskussion

Resultatet visar både resurser och hinder för delaktighet i fritidsaktivitet för barn med CP inom områden miljö, familj och barn i Sverige. Studien utgår från ett föräldraperspektiv och resultatet belyser föräldrarnas avgörande roll i barnens möjlighet att vara delaktiga. Även ledare spelar stor roll och att barnet får känna tillhörighet.

Sociala, fysiska och institutionella faktorer som påverkar delaktighet

Ett markant resultat i studien var föräldrarnas upplevelse att det behövs stöttande ledare och föreningar för barnets delaktighet i organiserad fritidsaktivitet. Stöttande relationer för barnet benämns i modellen (Figur 1) av King et al. (2003) som en faktor som främjar möjligheten för barn med funktionsnedsättning att vara delaktiga i fritidsaktiviteter. Resultaten av denna studie pekar i samma riktning. Föräldrarna beskrev att ledare som är tillmötesgående och har kunskap om barnets funktionsnedsättning upplevdes främja deltagande, samtidigt som ledare med låg kunskap upplevdes hindrande. Detta stämmer överens med Lauruschkus et al. (2017) som menar att kompetens och engagemang är viktigt hos personer som möter barn med funktionsnedsättning för deltagande i fysiska aktiviteter. Vidare beskriver Lauruschkus et al. (2017) att ledare med en funktionsnedsättning själva blir viktiga förebilder som motiverar barnet till aktivitetsutförande, vilket även framkom i författarnas studie. Vissa föräldrar upplevde däremot en brist på öppenhet och dåligt bemötande gentemot deras barn med CP i processen att påbörja en fritidsaktivitet på grund av fördomar om barnets funktionsnedsättning. Steinhardt et al. (2021) påpekar också i sin forskning att personer interagerar med barn med funktionsnedsättning på ett okänsligt sätt. Negativa attityder kan

orsaka minskat deltagande menar Law et al. (1999). Bättre tillgång till information och utbildning om funktionsnedsättningar hade minskat fördomar i samhället och bidragit till en bättre möjlighet för barn med CP att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter.

Något som också framkom från resultatet var upplevelsen av stöd från andra föräldrar med barn med funktionsnedsättning. Stöttande relationer för föräldern främjar möjligheten till delaktighet för barn i fritidsaktivitet (King et al., 2003). Det är ett starkt föräldranätverk kring barn med CP och föräldrasupporten är ofta mer stöttande än samhällets stöd. Att ha stöd av andra personer som hanterar liknande livssituationer beskrivs i tidigare forskning som en stor resurs (Knis-Matthews et al., 2011; Reid et al., 2011; Shields & Synnot, 2016; Steinhardt et al., 2021). Även om andra föräldrar bidrar med ett centralt och viktigt stöd önskade många föräldrar mer och bättre information från BUH när det kom till fritidsaktiviteter. Forskning har visat att föräldrar ofta har förväntning om att få information från insatt personal, men att detta sällan uppfylls (Knis-Matthews et al., 2011; Lauruschkush et al., 2017; Law et al., 1999; Shield & Synnot, 2016; Steinhardt et al., 2021). Föräldrarna önskade att BUH tillhandahöll information om tillgängliga aktiviteter, bidrog med kunskap om anpassningar och överlag gav mer stöd i processen att påbörja fritidsaktiviteter. En del föräldrar önskade även att BUH kunde främja föräldranätverket och koppla samman föräldrar i liknande livssituation. BUH besitter kunskap om barn med funktionsnedsättning och borde fungera som en allierad i att främja möjligheten till delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP.

Föräldrarna beskrev BUHs ridning som en anpassad och välfungerande fritidsaktivitet som de hade önskat var med tillgänglig, framförallt avseende tidpunkten för aktiviteten. Denna aktivitet är dock troligtvis en terapiform och används i behandlande syfte vilket kan förklara varför den ligger dagtid (Silfverberg & Tillberg, 2011). Det kan vara svårt som förälder att skilja på träning som behandlingsform och träning som fritidsaktivitet. För att undvika missförstånd och besvikelse hos föräldrarna hade BUH kunnat tydliggöra detta. Andra aktörer inom ridning kan ta inspiration av ridterapi för att främja inkludering av barn med funktionsnedsättning, då föräldrarna beskriver det som en bra och fungerande aktivitet som gynnar framförallt social gemenskap men även motorik.

Ett hinder i den institutionella miljön som föräldrarna upplevde var svåra och oåtkomliga regler för assistans samt inte fungerande färdtjänst. Föräldrarna upplevde att barnet behövde stöd både i aktivitet och transport, något som föräldrarna på grund av otillräckligt stöd från samhället ofta själva fick bistå med. Även Lauruschkush (2017) tar upp barnets behov av stöd vid transport som ett hinder för delaktighet och att det tillsammans med långa restider oroar föräldrar. Reid et al. (2011) lyfter att släkt och vänner får hjälpa till när samhället misslyckas med att bistå med tillräckligt stöd men att släkt och vänner egentligen inte har den kunskap om funktionsnedsättning som hade behövts. Fungerande assistans och färdtjänst hade i allra högsta grad varit främjande för delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP. I en studie av Steinhardt et al. (2021) lyfter författarna också assistansen viktiga del i barnets väg mot självständighet och att inte vara beroende av sina föräldrar.

I intervjuerna framkom inte att den fysiska miljöns utformning var ett hinder för delaktighet i fritidsaktivitet, men i den norska studien av Steinhardt et al. (2021) framkommer att avsaknad av hissar och rullstolsramper i lokaler begränsar möjligheten till delaktighet i fritidsaktivitet. Att den fysiska miljön inte framkom som ett hinder i intervjuerna kan bero på att Sverige har en tydlig lagstiftning om tillgänglighet i miljö (Plan- och bygglag, 2010). Samt att föräldrarna möjligtvis väljer bort fritidsaktiviteter där utformningen av den fysiska miljön är ett hinder. Detta kan vara anledningar till att den fysiska miljön inte inverkar på möjligheten till delaktighet i fritidsaktivitet i Sverige i samma utsträckning som i Norge.

Familjens betydelse för delaktighet

Det som allra mest påverkar möjligheten att vara delaktig i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet är enligt resultatet föräldrarnas driv och engagemang för sitt barn. Föräldrarna stöttade och styrde barnet mot anpassade, roliga och fungerande fritidsaktiviteter och visade på stort engagemang att möjliggöra barnets delaktighet. Detta är även det i linje med modellen av King et al. (2003) där stöttande hemmiljö är en av fem faktorer som har störst inverkan på möjligheten att vara delaktig i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning. Föräldrarna upplevde dock att det ställdes högre krav på dem än på föräldrar till barn utan funktionsnedsättning, något som också framkommer i flertal tidigare studier (Lauruschkus et al., 2023; Reid et al., 2011; Shields & Synnot, 2016). En del av

föräldrarna upplevde svårighet att få ihop vardagslivet då barnet var beroende av föräldrarnas närvaro i fritidsaktivitet. Att barn med CP i hög grad är beroende av andra vid utförande av aktivitet är något som även Lauruschkus et al. (2023) fastslagit. Barnet behöver ofta stöd från någon som har insikt i barnets utmaningar och förmåga att anpassa aktiviteten. Dessa personer är enligt föräldrarna inte helt lätt att hitta vilket ställer krav på föräldrarna att vara den personen för sitt barn, vilket är i linje med tidigare forskning (Lauruschkus et al., 2023; Shields & Synnot, 2016; Steinhardt et al., 2021).

Tidigare forskning visar att föräldrar till barn med CP upplever samma vardagsstress som andra familjer, men dessutom i kombination med den ökade stress som barnets förhöjda behov av omvårdnad kan medföra (Reid et al., 2011). Barnets behov av omvårdnad och en ökad oro i förhållande till barnets funktionsnedsättning är något som i modellen av King et al. (2003) tydligt påverkar föräldrarnas möjlighet att tidsmässigt stötta barnets delaktighet. Ingen förälder i den aktuella studien beskrev dock sitt barns omvårdnad eller oro för sitt barn som ett tidsmässigt hinder för delaktighet. Detta skulle kunna bero på att föräldrarna i den aktuella studien, som är förhållandevis välutbildade och inte förefaller särskilt socialt eller ekonomiskt utsatta, har lättare att hantera omvårdnad och vårdkontakter än föräldrar med mer ekonomiskt och socialt utsatta förhållanden har. Högre socioekonomisk situation i familjen är också något som Shikako-Thomas et al. (2014) framhäver verkar positivt för delaktighet. Det skulle också kunna förklaras av att livssituationen för barn med funktionsnedsättning har förbättrats de senaste 20 åren sedan modellen publicerades, eller att tillgången och kvalitén på omvårdnad skiljer sig mellan Kanada och Sverige. Dessa omständigheter och möjliga förklaringar skulle dock behöva utforskas närmare för att dra några mer definitiva slutsatser och är i nuläget utanför författarnas kunskap. Nya forskningsresultat kan innebära att modellen behöver utvecklas vidare för att bättre spegla aktuella förhållanden, eller att den behöver anpassas för olika nationella kontexter.

Frånvaro av tidspåverkan är en av de fem faktorer som enligt King et al. (2003) har störst inverkan på barns delaktighet i fritidsaktiviteter. Föräldrarna i den aktuella studien pratade visserligen inte om stress på grund av bristande tid som något som påverkar barnets delaktighet i fritidsaktiviteter, men flera av föräldrarna hade gjort förändringar i vardagslivet för att främja barnets möjlighet att vara delaktig, till exempel genom att gå ner i arbetstid.

Detta skulle kunna ses som en strategi för att motverka tidsrelaterad stress. Det föräldrarna beskrev som ett mer påtagligt tidsmässigt hinder var däremot fritidsaktivitetens tidpunkt i förhållande till föräldrarnas jobb, att barnet behöver föräldrarnas närvaro i aktivitet samt långa transporttider på grund av bristande utbud i närområdet. Även Steinhardt et al. (2021) och Shields och Synnot (2016) visar på tidsaspektens roll i föräldrars möjlighet att främja delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning i Norge och Australien. Dessa föräldrar måste också avvara mer tid på transport och att fysiskt närvara och stötta barnet i aktivitet, jämfört med föräldrar till jämnåriga barn utan funktionsnedsättning. Steinhardt et al. (2021) beskriver dessutom tidpunkten för aktiviteten i förhållande till föräldrarnas jobb som avgörande och Shields och Synnot (2016) synliggör föräldrarnas ökade krav på att själva hitta information, ha kunskap om anpassningar samt föra sitt barns talan, vilket överensstämmer med föräldrarnas upplevelse av stort behov av engagemang. Det går att se att samma familjefaktorer som påverkar delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP i Sverige även påträffas i Norge och Australien. Det går även att se att tid, 20 år efter att modellen publicerades, fortfarande är en betydelsefull faktor som påverkar föräldrars möjlighet att stötta barnets delaktighet. Även om orsakerna till tidsmässig påverkan förändrats de senaste 20 åren kvarstår att frånvaro av tidsmässig påverkan har direkt inverkan på barnets möjlighet att vara delaktig i fritidsaktiviteter (King et al., 2003). För att minska föräldrarnas påverkan av tidsaspekten och lägga föräldrarnas krav i nivå med föräldrar till barn utan funktionsnedsättning måste den institutionella miljön universellt tillgängliggöras. Resultatet visar att ökat samhälleligt stöd behövs i form av större ansvar inom BUH, lättillgänglig assistans och transport samt ökat utbud av fritidsaktiviteter i närområdet.

I forskning utanför Sverige kan kostnader vara ett betydande hinder för delaktighet i organiserade fritidsaktiviteter (Law et al., 1999; Shields & Synnot, 2016; Shikako-Thomas et al., 2014; Somerset & Hoare, 2018). Familjernas demografi är i studien liknande, där samtliga föräldrar har eftergymnasial utbildning, arbetar samt delar hushåll med ytterligare en vuxen. Föräldrarna har i och med detta troligtvis en stabil inkomst och det, tillsammans med den svenska kontexten där alla har lika rätt till fritid (Regeringen, 2021; Unicef, u.å.), kan vara anledning till att föräldrarna inte upplevde ekonomi som en hindrande faktor.

Egenskaper hos barnet som påverkar delaktighet

Flera av föräldrarna berättade att det för deras barn var viktigt att vara som alla andra och att inte sticka ut. Lidman et al. (2018) har forskat om hur föräldrar till barn med CP upplever att barnet hanterar bimanuella uppgifter och fick fram liknande resultat. Det viktiga är inte själva aktiviteten utan det är att passa in och att inte vara annorlunda, och att det kan verka som motivation för barnet (Lidman et al., 2018). Föräldrarna upplevde att det var viktigt att barnet fick möjlighet att lyckas och känna sig kompetent, något som konstaterades redan för 20 år sedan då barnets egenuppfattning av kompetens enligt King et al. (2003) avsevärt påverkar delaktighet i fritidsaktiviteter. För tonåringar med CP är det viktigt att kunna identifiera sig som normal och att få känna sig just kompetent (Wintels et al., 2018). Wintels et al. (2018) påpekar också vikten av att ha kontakt med andra i liknande situation för att dela erfarenheter och uppleva tillhörighet. Phelan et al. (2014) lyfter värdet av att barn med funktionsnedsättning får känna stolthet och framgång, något som just fritidsaktiviteter kan bidra med (Wintels et al., 2018). Fritidsaktiviteter bidrar därtill att forma aktivitetsroller såsom fotbollsspelare, körsångare, ryttare eller simmare. Att få möjlighet att identifiera sig med utförda aktiviteter är en viktig del av livet (Wook Lee & Kielhofner, 2020). Personer med funktionsnedsättning har ofta färre aktivitetsroller i sin repertoar än de utan funktionsnedsättning, vilket gör fritidsaktiviteter än viktigare (De Las Heras De Pablo et al., 2020).

Föräldrarna upplevde att deras barn var envisa och uthålliga i sitt beteende i processen att lyckas utföra fritidsaktiviteten. I forskning benämns inte envishet som en stöttande egenskap för delaktighet, snarare benämns starkt självförtroende och att acceptera sin funktionsnedsättning som stöttande (Wintels et al., 2018). I forskning av Lidman et al. (2018) beskrivs barnen ha ett inre driv att repetera aktiviteten tills barnet lyckas, vilket är det närmaste forskning kommer att beskriva envishet.

En del föräldrar upplevde att deras barn hade svårt att hänga med i fritidsaktiviteterna vilket medförde minskad delaktighet. Barnet hade inte förmågan att utföra fritidsaktiviteten på samma nivå som barn utan funktionsnedsättning när ingen anpassning i verksamheten

utfördes. Fritidsaktiviteterna upplevdes bli mer tävlingsinriktade ju äldre barnet blev och därmed upplevdes en mer utmärkande nivåskillnad i fritidsutförandet mellan barn med CP och barn utan CP. Det framkommer även i forskning att klyftan mellan barn med funktionsnedsättning och deras jämnåriga utan funktionsnedsättning blir större och större ju äldre barnen blir (Phelan, 2014; Shields & Synnot, 2016; Steinhardt, 2021). Därför är det av vikt att det erbjuds både inkludering i allmänna fritidsverksamheter och segregerade anpassade aktiviteter, för att i så stor utsträckning som möjligt främja delaktighet i fritidsaktiviteter hos barn med CP. Samma slutsats har Shields och Synnot (2016) kommit till och uppmärksammar också betydelsen av att det finns inkluderande vägar mellan de olika verksamheterna.

Metoddiskussion

Författarna använde en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer för att bäst svara på syftet. Syftet med studien var att få en djupare förståelse av föräldrars upplevelse av möjligheten för barn med CP att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet. Metoden, kvalitativ intervjustudie, valdes då kvalitativa studier enligt Kristensson (2014) används för att få information om personers upplevelser, berättelse eller synsätt och var just det författarna var ute efter. Semistrukturerade intervjuer valdes för att det är ett bra sätt för oerfarna intervjuare att samla kvalitativ data (Kristensson, 2014). Författarna diskuterade tillsammans med handledare vid uppstart av arbetet att använda en kvantitativ ansats som hade gett ett bredare urval, men då författarna ville få en djupare förståelse och fokusera på föräldrarnas unika upplevelse bedömdes den kvalitativa ansatsen mest lämplig. Att välja den mest lämpliga metoden för att svara på syftet ökar trovärdigheten i studier (Graneheim & Lundman, 2004). Författarna kommer diskutera trovärdigheten utifrån begreppen tillförlitlighet, överförbarhet, verifierbarhet och giltighet (Graneheim & Lundman, 2004; Kristensson, 2014).

Författarna valde att använda ett bekvämlighetsurval och publicerade information om studiens syfte (Bilaga 1) i grupper riktade till föräldrar med barn med CP. Bekvämlighetsurvalet är användbart för att snabbt hitta relevanta deltagare, men risken för låg variation är stor när alla deltagare kommer från liknande kontext (Kristensson, 2014). Författarna använde sig även av

ett avsiktligt urval för att rekrytera ytterligare en deltagare när en intressent inte var tillgänglig vid bokning av intervjutid. Val av urval gjorde att författarna fick ihop tillräckligt med deltagare för att kunna genomföra studien, dock med aningen smal variation angående familjedemografi. Samtliga deltagare arbetade och levde i parrelation vilket kan ha gjort att eventuella intressanta vinklar gått förlorade. Trots den något bristfälliga variationen gällande familjedemografi fick författarna ett rikt resultat. Barnen till deltagande föräldrar hade desto större variation. Alla barnen hade diagnosen CP, men diagnosen har ett brett spektrum av svårigheter och utmaningar samt bidiagnoser vilket gav bred variation gällande barnens förmågor. Detta bidrog till att föräldrarnas upplevelse var unik för just deras familj. Även barnens varierade åldrar bidrog till olika erfarenhet hos föräldrarna och främjade ett mer varierat urval. Graneheim och Lundman (2004) beskriver att deltagare med olika erfarenheter ger ett datamaterial som möjliggör att det observerade fenomenet kan belysas ur flera olika perspektiv, vilket gynnar tillförlitlighet i kvalitativa studier. En översikt av deltagande föräldrar och deras barn presenterades i två tabeller (Tabell 1 & 2) för att ge läsaren information och kontext om deltagarna. Detta tillsammans med en tydlig beskrivning av datainsamling, analysprocess och ett resultat med citat kan stärka överförbarheten, som är en rimlighetstolkning läsaren gör (Graneheim & Lundman, 2004; Kristensson, 2014).

Semistrukturerade intervjuer genomfördes utifrån en intervjuguide (Bilaga 2) i syfte att samla in föräldrarnas upplevelser om delaktighet i organiserad fritidsaktivitet för barn med CP. Valet att använda semistrukturerade intervjuer medförde att författarna fick svar på samma frågor från alla föräldrar men möjliggjorde även för föräldern att berätta öppet och för författarna att ställa följdfrågor, i enlighet med Kristensson (2014). Det konstruktiva med intervjuguiden var att den innehöll frågor som fokuserade på hinder och resurser för delaktighet i fritidsaktivitet. Intervjuguiden hjälpte författarna att vara fokuserade under hela intervjun och ställa samma frågor till alla föräldrar. En strukturerad och noga övertänkt intervjuguide anser Kristensson (2014) bidrar till studiens giltighet. Författarna delade på ansvaret av att intervjua vilket kan ha påverkat giltigheten i resultatet då föräldrarna inte fick samma följdfrågor. En pilotintervju utfördes med bekanta till författarna för att testa intervjuguiden och öva på intervjuteknik. Respondenterna var inte deltagare som uppfyllde inklusionskriterierna för studiens urval vilket gjorde att författarna inte kunde ställa alla frågor i intervjuguiden. Efter pilotintervjun förfinades vissa formuleringar för att göra

intervjufrågorna enklare att förstå. Författarna är medvetna om att pilotintervjuer bör utföras med respondenter som uppfyller inklusionskriterierna och beslutet att fråga detta kan ha påverkat att eventuella förbättringar missats i intervjuguiden. Författarna var dessutom inga erfarna intervjuare vilket kan ha påverkat intervjuernas kvalitet ytterligare. Det blev en variation i mängd insamlat material mellan intervjuerna och intervjutiden varierade mellan 25 och 65 minuter. Trots att författarna inte var erfarna intervjuare samt att pilotintervjun inte genomfördes på kvalificerade deltagare för studien var insamlad data innehållsrik.

Intervjuerna utfördes fysiskt på BMC och via zoom. Detta enligt föräldrarnas önskemål och vad som var rimligt geografiskt. Enligt Kristensson (2014) är en intervju aldrig jämställd och det är intervjupersonen som ska välja plats inför intervjun för att öka sin trygghet. Författarna upplevde att både fysiska och digitala intervjuer fungerade bra. Under intervjun fick föräldrarna betänka och svara på intervjufrågorna i egen takt. Intervjuerna ljudinspelades vilket gjorde att författarna kunde vara koncentrerade på själva intervjun. Kristensson (2014) beskriver att det är viktigt att lyssna noggrant och vara alert på hur intervjupersonen upplever frågorna.

För att öka tillförlitligheten i analysprocessen har författarna visat i en tabell (Tabell 3) exempel på hur meningsbärande enheter kondenserats och kodats, för att sedan bilda underkategorier och huvudkategorier. Att visa analysprocessen i en tabell är ett bra sätt att göra processen synlig för läsaren (Kristensson, 2014). Författarna använde en latent innehållsanalys för att söka det bakomliggande budskapet och på så sätt få en djupare förståelse, i enlighet med Lundman och Graneheim (2017). Författarna tog först ut meningsbärande enheter individuellt från två intervjuer var för att sedan jämföra och diskutera sina val för att få en samlad bild av vilka enheter som verkligen var meningsbärande för syftet. Sedan analyserades två intervjuer gemensamt för att till sist analysera de sista var för sig efter den förståelse författarna gemensamt kommit fram till. Författarna valde detta sätt att analysera för att inte bli påverkade av enskilda åsikter och det var ett arbetssätt som visade sig fungera bra för författarna. Dock upplevdes det svårt att sära på långa meningsbärande enheter för att få endast en kod per enhet. Graneheim och Lundman (2004) skriver att de meningsbärande enheterna inte ska vara för långa eller för korta för att analysen ska bli så tillförlitlig som möjligt. Graneheim och Lundman (2004) menar att för långa meningsbärande

enheter kan leda till att enheten har mer än en betydelse, något som författarna råkade ut för. Analysarbetet blev dock lättare ju fler intervjuer som analyserades och författarna fick bättre förståelse för hur meningsbärande enheter kan delas upp för att endast generera en kod. Författarna diskuterade kontinuerligt med handledare under processen, både under kodning och kategorisering. Forskartriangulering är ett sätt att öka verifierbarhet och är när två eller fler tolkar materialet (Kristensson, 2014). Författarna strukturerade samtliga koder i underkategorier som sedan sattes ihop till huvudkategorier. Inga koder lämnades utan kategori och inga koder föll under mer än en kategori, i enlighet med Lundman och Graneheim (2017). Resultatet presenterades delvis med citat från föräldrarna för att stärka verifierbarheten (Kristensson, 2014). Citaten stärker att den tolkning författarna gjort i analysen stämmer överens med föräldrarnas upplevelse.

Slutsats och implikationer

Resultatet från denna studie bidrar med ny arbetsterapeutisk kunskap om resurser och hinder för delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med CP i Sverige ur ett föräldraperspektiv. Föräldrar upplevde att det ställs höga krav för att deras barn ska kunna vara delaktiga i fritidsaktiviteter och att det krävs ett stort engagemang hos föräldrarna. Barnets behov av föräldrastöd, inte känna tillhörighet, otillräcklig kunskap hos ledare, dåligt utbud och bristande öppenhet hos föreningar kan vara bidragande faktorer till att barn med CP har minskad möjlighet att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter. Studien tyder på att ett ökat samhälleligt stöd behövs i form av större ansvar inom BUH, lättillgänglig assistans och transport samt ökat utbud av fritidsaktiviteter i närområdet.

Arbetsterapeuter har en unik kunskap om aktivitet och delaktighet och jobbar för att främja hälsa. Fritid är en viktig beståndsdel av vardagens aktiviteter och bidrar inte bara med god hälsa utan också glädje, att utveckla identitet och utforska sociala relationer. Alla barn med CP har visserligen tillgång till stöd från BUH men utifrån resultatet syns en besvikelse hos föräldrarna över bristande stöd just i fritidsaktiviteter. Den kunskap om resurser och hinder för delaktighet i fritidsaktiviteter som kommit fram genom denna studie kan arbetsterapeuter inom BUH ta del av vid kartläggning av barnens fritid och använda för att vägleda barn och föräldrar mot delaktighet i organiserade fritidsaktiviteter.

Resultatet bidrar inte bara med ny kunskap för arbetsterapeuter, utan kan också ge ökad förståelse hos kommuner och verksamheter för vad som krävs för att barn med CP ska kunna vara delaktiga i fritidsaktiviteter. En ökad förståelse kan bidra till minskade fördomar samt förutsättningar för bättre inkludering av barn med CP och bredare utbud av fritidsaktiviteter. Ytterligare studier behövs ur ett barnperspektiv för att fördjupa förståelsen och jämföra föräldrarnas upplevelse med barnets. Det finns även behov av fortsatt forskning ur ett föräldraperspektiv där urvalet har en större variation i fråga om sociala och ekonomiska förutsättningar samt där barn på GMFCS-nivå IV och V är inkluderade, för att bättre spegla samhället i stort.

Referenser

CanChild. (2024). *A research centre dedicated to generating knowledge & transforming lives of children and youth with developmental conditions and their families*. McMaster University.

<https://www.canchild.ca>

De Las Heras De Pablo, C-G., Fan, C-W., & Kielhofner, G. (2020). Dimensioner av görande. I R. R. Taylor (Red.), *Kielhofners Model of Human Occupation: teori och tillämning* (2 uppl., s. 145–162). Studentlitteratur.

Downs, M. L. (2008). Leisure Routines: Parents and Children with Disability Sharing Occupation. *Journal of Occupational Science*, 15(2), 105–110. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/14427591.2008.9686616>

Eunson, P. (2016). Aetiology and epidemiology of cerebral palsy. *Pediatrics and Child Health*, 26(9), 367–372. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1016/j.paed.2016.04.011>

Fisher, A. G., & Marterella, A. (2019). *Powerful practice: A model for authentic occupational therapy*. Center for Innovative OT Solutions.

Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1016/j.nedt.2003.10.001>

Kanagasabai, P. S., Mulligan, H., Hale, L. A., & Mirfin-Veitch, B. (2018). “I do like the activities which I can do...” Leisure participation experiences of children with movement impairments. *Disability and Rehabilitation*, 40(14), 1630–1638. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/09638288.2017.1303093>

King, G., Law, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M. K., & Young, N. L. (2003). A Conceptual Model of the Factors Affecting the Recreation and Leisure Participation of

Children with Disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 23(1), 63–90.
https://doi.org/10.1080/J006v23n01_05

Knis-Matthews, L., Falzarano, M., Baum, D., Manganiello, J., Patel, S., & Winters, L. (2011). Parents' experiences with services and treatment for their children diagnosed with cerebral palsy. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 31(3), 263–274. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.3109/01942638.2011.566806>

Kristensson, J. (2014). *Handbok i uppsatsskrivande och forskningsmetodik för studenter inom hälso- och vårdvetenskap*. Natur & Kultur.

Lauruschkus, K., Holmberg, R., & Tornberg, Å. (2023). “It is something that gives us hope”: Lived experience among parents to children with cerebral palsy who are non-ambulant of the phenomenon physical activity, with or without the use of a novel dynamic standing device. *Frontiers in Rehabilitation Sciences*, 4. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.3389/fresc.2023.1139847>

Lauruschkus, K., Nordmark, E., & Hallström, I. (2017). Parents' experiences of participation in physical activities for children with cerebral palsy – protecting and pushing towards independence. *Disability and Rehabilitation*, 39(8), 771–778. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.3109/09638288.2016.1161841>

Law, M., Haight, M., Milroy, B., Willms, D., Stewart, D., & Rosenbaum, P. (1999). Environmental factors affecting the occupations of children with physical disabilities. *Journal of Occupational Science*, 6(3), 102–110. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/14427591.1999.9686455>

Law, M., King, S., Hurley, P., Rosenbaum, P., Hanna, S., King, G., Kertoy, M., & Young, N. (2006). Patterns of participation in recreational and leisure activities among children with complex physical disabilities. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 48(5), 337–342. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1017/S0012162206000740>

Lidman, G., Himmelmann, K., Gosman-Hedström, G., & Peny-Dahlstrand, M. (2018). How children with cerebral palsy master bimanual activities from a parental perspective. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 25(4), 252–259. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/11038128.2017.133780>

Longo, E., Galvão, E. R. V. P., Ferreira, H. N. C., Regalado, I. C. R., Badia, M., & Baz, B. O. (2020). I Want to Play: Children with Cerebral Palsy Talk about Their Experiences on Barriers and Facilitators to Participation in Leisure Activities. *Pediatric Physical Therapy*, 32(3), 190–200. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1097/PEP.0000000000000719>

Lundman, B., & Graneheim, U. H. (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I B. Höglund-Nielsen & M. Granskär (red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (3 uppl., s. 211–226). Studentlitteratur.

Majnemer, A., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Chilingaryan, G., Rosenbaum, P., & Poulin, C. (2008). Participation and enjoyment of leisure activities in school-aged children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50(10), 751–758. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/j.1469-8749.2008.03068.x>

Majnemer, A. (2009). Promoting Participation in Leisure Activities: Expanding Role for Pediatric Therapists. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 29(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/01942630802625163>

Myndigheten för delaktighet. (2020). *Aktiv fritid - Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmedel* (2020:6). <https://www.mfd.se/contentassets/28aeb8c0d4de48999b8b9cc15cae97c8/2020-6-aktiv-fritid.pdf>

Palisano, R., Rosenbaum, P., Bartlett, D., & Livingston, M. (2007). *Gross Motor Function Classification System Expanded & Revised*. CanChild Centre for Childhood Disability Research. https://canchild.ca/system/tenon/assets/attachments/000/000/058/original/GMFCS-ER_English.pdf

Parasport Sverige. (16 oktober 2023). *Så funkar parasport*. <https://parasport.se/trana-och-tavla/sa-funkar-parasport>

Patel, R., & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (5 uppl.) Studentlitteratur.

Phelan, S. K., & Kinsella, E. A. (2014). Occupation and identity: Perspectives of children with disabilities and their parents. *Journal of Occupational Science*, 21(3), 334–356. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/14427591.2012.755907>

Plan- och bygglag (SFS 2010:900). Landsbygds- och infrastrukturdepartementet SPN BB. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/

Regeringen. (2021). *Ungdomspolitisk skrivelse*. (Skr 2020/21:105). <https://www.regeringen.se/contentassets/6865beb448ed4554975a41e56e1f47a0/ungdomspolitisk-skrivelse-skr-202021105.pdf>

Reid, A., Imrie, H., Brouwer, E., Clutton, S., Bartlett, D., Evans, J., & Russell, D. (2011). “If I knew then what I know now”: Parents’ reflections on raising a child with cerebral palsy. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 31(2), 169–183. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.3109/01942638.2010.540311>

Rosenbaum, P., Paneth, N., Leviton, A., Goldstein, M., & Bax, M. (2007). A report: the definition and classification of cerebral palsy April 2006. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 49, 8–14. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/j.1469-8749.2007.tb12610.x>

Shields, N., & Synnot, A. (2016). Perceived barriers and facilitators to participation in physical activity for children with disability: A qualitative study. *BMC Pediatrics*, 16(1). <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1186/s12887-016-0544-7>

Shikako-Thomas, K., Dahan-Oliel, N., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Rosenbaum, P., Poulin, C., & Majnemer, A. (2012). Play and Be Happy? Leisure Participation and Quality of Life in School-Aged Children with Cerebral Palsy. *International Journal of Pediatrics*, 1–7. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1155/2012/387280>

Shikako-Thomas, K., Kolehmainen, N., Ketelaar, M., Bult, M., & Law, M. (2014). Promoting leisure participation as part of health and well-being in children and youth with cerebral palsy. *Journal of Child Neurology*, 29(8), 1125–1133. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1177/0883073814533422>

Shikako-Thomas, K., Shevell, M., Schmitz, N., Lach, L., Law, M., Poulin, C., & Majnemer, A. (2013). Determinants of participation in leisure activities among adolescents with cerebral palsy. *Research in Developmental Disabilities*, 34(9), 2621–2634. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1016/j.ridd.2013.05.013>

Silfverberg, G., & Tillberg, P. (2011). *Ridterapi – fakta och framtid* (Arbetsrapportserie nr 75). Ersta Sköndal högskola. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:648531/FULLTEXT01.pdf>

Socialstyrelsen. (2023). *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF)* (Artikelnummer 2023-4-8492). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/klassifikationer-och-koder/2023-4-8492.pdf>

Solish, A., Perry, A., & Minnes, P. (2010). Participation of Children with and without Disabilities in Social, Recreational and Leisure Activities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(3), 226–236. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/j.1468-3148.2009.00525.x>

Somerset, S., & Hoare, D. J. (2018). Barriers to voluntary participation in sport for children: a systematic review. *BMC Pediatrics*, 18(1), 1–19. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1186/s12887-018-1014-1>

Steinhardt, F., Ullenhag, A., Jahnsen, R., & Dolva, A-S. (2021). Perceived facilitators and barriers for participation in leisure activities in children with disabilities: Perspectives of children, parents and professionals. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 28(2), 121–135. <https://doi.org/10.1080/11038128.2019.1703037>

Unicef. (u.å.). *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>

Vänskä, N., Sipari, S., & Haataja, L. (2020). What Makes Participation Meaningful? Using Photo-Elicitation to Interview Children with Disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 40(6), 595–609. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1080/01942638.2020.1736234>

Westbom, L. (2012). Allmänt om motoriska funktionsnedsättningar. Cerebral Pares (CP). I B. Lagerkvist & C. Lindgren (Red.), *Barn med funktionsnedsättning* (s.173–204). Studentlitteratur.

Wintels, S. C., Smits, D., Wesel, F., Verheijden, J., Ketelaar, M., Leest, A., Groot, C., Snel, D., Water, J., Sluiter, L., Bruijn, N., Janssen, N., Makkreel, N. H., Kramer, N., Bouma, P., Vergeer, S., Boer, T., Voorman, J. M., Dallmeijer, A. J., & Roebroek, M. E. (2018). How do adolescents with cerebral palsy participate? Learning from their personal experiences. *Health Expectations*, 21(6), 1024–1034. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1111/hex.12796>

Wook Lee, S., & Kielhofner, G. (2020). Vanebildning: Aktivitetsmönster i dagliga livet. I R. Taylor (Red.), *Kielhofners Model of Human Occupation: teori och tillämnning* (2 uppl., s. 87–106). Studentlitteratur.

MEDICINSKA
FAKULTETEN

Datum 2023-09-18

Institutionen för hälsovetenskaper

INFORMATIONSBREV TILL
STUDIEDELTAGARE

Delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med Cerebral Pares - ur ett föräldraperspektiv

Du tillfrågas om deltagande i ovanstående intervjustudie.

Vi är två arbetsterapeutstudenter från Lunds universitet vid namn Amanda Andersson och Stina Lago som nu ska skriva vårt examensarbete.

Syftet med denna studie är att få en djupare förståelse för hur föräldrar till barn med Cerebral Pares upplever barns möjligheter att vara delaktiga i organiserade fritidsaktiviteter utanför hemmet.

Är du förälder till ett barn med Cerebral Pares i ålder 7–15 år och som går eller har gått på en organiserad fritidsaktivitet utanför hemmet?

Vi skulle vilja göra en intervju med Dig vecka 42 eller 43. Den beräknas ta cirka 45–60 minuter och genomförs av Amanda eller Stina. Vi erbjuder plats för intervjun i Lund på Biomedicinskt Centrum Sölvegatan 19 alternativt att Du själv föreslår plats, om det är geografiskt genomförbart. Intervjun kan också genomföras digitalt via Zoom. Ni som förälder väljer. Du behöver tala och förstå svenska.

Med Din tillåtelse vill vi gärna göra en ljudinspelning av intervjun. Det insamlade materialet kommer att förvaras på lösenordskyddat studentkonto. Insamlat material kommer att förstöras efter godkänd examination. Deltagandet är helt frivilligt och Du kan avbryta när som helst utan att du behöver ange varför. Den information Du lämnar kommer att behandlas konfidentiellt, d.v.s. så att inte någon obehörig får tillgång till den. Studien ingår som ett examensarbete på Arbetsterapeutprogrammet vid Lunds universitet.

Om Du vill delta ber vi Dig kontakta Amanda eller Stina på mail.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, kontakta gärna oss eller vår handledare.

Med vänlig hälsning

Amanda Andersson

Student

Arbetsterapeutprogrammet

Lunds universitet

e-post: Am4247an-s@student.lu.se

Stina Lago

Student

Arbetsterapeutprogrammet

Lunds universitet

e-post: St0010la-s@student.lu.se

Handledare

Björn Slaug

Docent

Tfn: +46 462 221 838

e-post: Bjorn.slaug@med.lu.se

Postadress: Institutionen för hälsovetenskaper, BMC H11, 221 84 Lund. Besöksadress: Sölvegatan 19, 221 84 Lund
Telefon: 046-222 00 00 vx. Telefax: 046-222 18 08

Semistrukturerad intervjuguide

Allmänna frågor

Om barnet:

- Kön?
- Ålder?
- Diagnoser?
- Gående?

Om föräldern och familjen:

- Vad är din sysselsättning?
- Vilken är din högsta utbildning?
- Vart bor ni?
- Hur ser er familjekonstellation ut?

Fritidsaktiviteten

- Kan du berätta om den fritidsaktiviteten ditt barn utför? (hur ofta).
- Hur fick du information om att fritidsaktiviteten fanns för ditt barn?

Miljö

- Har ni stött på hinder gällande miljön kring aktiviteten i sig men också processen att börja på fritidsaktiviteten? (den faktiskt fysiska miljön, attityder och inställning från omgivningen, hjälpmedel, assistans och färdtjänst).
- Finns det något som varit stöttande?

Familjen

- Finns det nåt i vardagen som familj som du upplever hindrande för ert barn att vara delaktig i fritidsaktiviteter?
- Vad som familj upplever du är stöttande?

Barnet

- Vilka egenskaper hos barnet upplever du är eller har varit stöttande för att vara delaktig i aktiviteten? (fysiska, emotionella, beteende, kognitiva).
- Finns det egenskaper hos ditt barn du upplever hindrar möjligheten att delta i fritidsaktiviteter?
- Hur tolkar du att ditt barn upplever sin fritidsaktivitet? (rolig/inte rolig, lätt/svår osv) Vad tror du det är som gör att ditt barn tycker fritidsaktiviteten är rolig/inte vill göra den?

Avslutande frågor

- Hur upplever du att möjligheten att delta i fritidsaktiviteter för barn med CP hade kunnat förbättras?
- Är det någonting annat du vill tillägga?
- Är det okej om vi återkommer till dig vid behov? Vid eventuella följdfrågor eller förtydligande.

MEDICINSKA
FAKULTETEN

Samtyckesblankett

Jag har tagit del av informationen om intervjustudien "Delaktighet i fritidsaktiviteter för barn med Cerebral Pares – ur ett föräldraperspektiv".

Jag har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att jag kan avbryta när som helst utan att behöva ange orsak.

Jag som förälder ansvarar för att informera mitt barn om studiens syfte samt att uppgifter om barnet kan komma att användas i studien.

Härmed ger jag mitt samtycke till att delta i studien.

Underskrift av studiedeltagare

Ort, datum

Underskrift

Telefonnummer